

11. Шестерняк М.М. Сучасний стан розвитку економічного аналізу. Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 18 квітня 2018 р.: у 2-х т. Т. 1 / ред. кол.: ВНІЕ ТНЕУ. Тернопіль: Крок, 2018. С. 121–123.
12. Лившиц Ф.Д. К вопросу о стандартизации терминов статистической науки. Научные труды по экономике и статистике. 1999. Вып. 73. С. 146–158.
13. Павленко А.Ф., Чумаченко М.Г. Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»: наук. доповідь. Київ: КНЕУ, 2001. 88 с.
14. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа. Москва: ИНФРА-М, 1995. 176 с.
15. Шкарабан С.І. Місце оперативного економічного аналізу в підготовці спеціалістів в сфері економіки. Проблеми формування ринкової економіки: міжвід. наук. зб., заснов. у 1992 р. Спец. вип.: Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства». Київ: КНЕУ, 2002. С. 571–577.

СОВРЕМЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ЕГО ОСНОВНЫЕ ВИДЫ

Аннотация. В статье рассмотрены проблемные вопросы основных видов современного экономического анализа и их применение. Выделены виды современного экономического анализа, которые чаще всего применяют на практике, а именно экономический анализ, оперативный анализ, инвестиционный анализ, инновационный анализ, диагностический анализ, анализ собственного финансового состояния и его деловых партнеров, стратегический анализ, маркетинговый анализ, функционально-стоимостной анализ. Даны обоснование касательно применения каждого из этих видов экономического анализа и их характеристика. Определено, что в отдельных научных исследованиях встречаются новые понятия и словосочетания, которые характеризуют экономический анализ, имеют дискуссионный характер теоретического направления и на практике почти не используются. Установлено, что такими видами являются потенциалогичный анализ, онтологический анализ и эпистемологичный анализ.

Ключевые слова: экономический анализ, виды экономического анализа, современный экономический анализ, оперативный анализ, инвестиционный анализ, инновационный анализ, диагностический анализ, анализ собственного финансового состояния и его деловых партнеров, стратегический анализ, маркетинговый анализ, функционально-стоимостной анализ.

MODERN ECONOMIC ANALYSIS AND ITS MAIN TYPES

Summary. The article deals with the problem issues of the main types of modern economic analysis and their application. The types of modern economic analysis that are most often used in practice, namely economic analysis, operational analysis, investment analysis, innovation analysis, diagnostic analysis, analysis of its own financial state and its business partners, strategic analysis, marketing analysis, functional-cost analysis. The justification for applying each of these types of economic analysis and their characteristics is presented. It is established that in separate scientific researches new terms and phrases, characterizing economic analysis, are discussed in theoretical direction and practically are not used in practice. It has been established that such species are potential analysis, ontological analysis and epistemological analysis.

Key words: economic analysis, types of economic analysis, modern economic analysis, operational analysis, investment analysis, innovation analysis, diagnostic analysis, analysis of its own financial state and its business partners, strategic analysis, marketing analysis, functional-cost analysis.

УДК 336.26

Щур Р. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Shchur R. I.

*PhD in Economics, Associate Professor
Department of Finance
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. У статті розглянуто підходи до визначення місцевого самоврядування, на базі чого запропоновано авторське тлумачення цієї дефініції з урахуванням сучасних умов децентралізації. Особливо виділено питання інституційного аналізу будови сучасних територіальних громад. Представлено інституційну структуру територіальної громади як суб'єкта фінансових відносин. Досліджено теоретичні основи формування фінансового потенціалу територіальних громад. Надано авторське визначення фінансового потенціалу територіальної громади.

Ключові слова: децентралізація, територіальна громада, інституційне середовище, трансакційні витрати, фінансовий потенціал, компоненти фінансового потенціалу.

Вступ та постановка проблеми. Проблематика місцевих фінансів все частіше стає об'єктом наукових досліджень в Україні. Особливо актуалізується вона в контексті децентралізації влади, об'єднання територіальних громад з метою оптимізації їх фінансового забезпечення та створення належного підґрунтя для покращення умов життя кожного громадянина. Територіальна громада як соціально-економічне явище є особливим утворенням з притаманною їй відповідною низкою якісних і кількісних характеристик. Територіальна громада як провідний суб'єкт місцевого самоврядування посідає одне з важливих місць у теоретичних дослідженнях щодо визначення її природи, сутності, ознак та місця й ролі у стратегії розвитку всієї цілісної фінансово-економічної системи країни. Особливої актуальності такі питання набувають в сучасних умовах процесів децентралізації та становлення новітньої системи організації функціонування фінансів місцевого самоврядування в Україні як складної інтегрованої економічної системи з відповідними властивостями розвитку. В умовах одночасних процесів глобалізації та регіоналізації економіки, інтеграційних процесів необхідність виконання завдань щодо підвищення фінансового самозабезпечення, посилення конкурентних переваг постановка проблем формування і використання фінансових ресурсів регіону є сама по собі недостатньою. Крім того, прийняття найважливіших управлінських рішень і побудова фінансового механізму на рівні регіонів не можуть базуватися на простому підрахунку обсягу фінансових ресурсів і не дадуть очікуваних результатів у перспективі. Тому теоретичні та практичні питання особливостей формування фінансів територіальних громад у сучасних умовах децентралізації влади в Україні набувають особливої актуальності та потребують окремих наукових підходів до дослідження, зокрема інституційного аналізу територіальної громади як суб'єкта фінансових відносин, а також формування її фінансового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблематиці еволюції наукових поглядів на розвиток територіальної громади присвячено праці таких вчених, як Т. Бондарук [1], О. Ботанов [2], Ю. Демків [3], А. Коваленко [4], В. Кравченко [5]. Питання феномена інституалізації влади в Україні загалом та територіальної громади зокрема було об'єктом науково-теоретичного аналізу таких вчених, як, зокрема, О. Матвеева [6], А. Михненко [7], Л. Лисяк [8], Н. Фоміцька [9], А. Чуприна [10], Д. Норт [11], Г. Шмоллер [12]. Науковою проблемою щодо підходів до дослідження теоретичних основ фінансового потенціалу регіону, територій з точки зору визначення сутності, структури, характеристики окремих складових, аналізу їх ефективності присвячено численні праці таких науковців, як, зокрема, В. Борнос [12], Г. Возняк [13], Є. Волковський [14], О. Дем'янчук [15], О. Єрмошкіна [16], М. Козоріз [17], В. Кунцевич [18], І. Лук'яненко [19], В. Свірський [20], О. Тимошенко [21], О. Хістева [22], С. Шумська [23].

Спираючись на наявні численні наукові напрацювання в царині досліджень фінансів територіальних громад, інституціональних основ їх функціонування як економічної системи загалом, так і відповідних окремих складових, бачимо, що перш за все потребують дослідження підходи до трактування поняття «територіальна громада», а також більш ретельного розгляду потребує аналіз інституційного середовища місцевого самоврядування, взаємозв'язків та взаємовідносин між його окремими інституційними суб'єктами в рамках фінансових відно-

син, та фінансового потенціалу територіальних громад у сучасних умовах децентралізації.

Метою роботи є визначення місця та ролі територіальної громади як окремої інституційної одиниці, її фінансових відносин з іншими інститутами, інституціями різних рівнів в рамках макро- та мікроінституційного середовища, що стає основою формування фінансового потенціалу територіальної громади.

Результати дослідження. Теоретичні розвідки у будь-якій галузі варто розпочинати зі з'ясування базових понять, аналізу еволюції наукової думки про них. Дослідження наукових концепцій місцевого самоврядування, його розвитку та становлення в Україні дало змогу на основі вагомого доробку у цій сфері провідних зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів [1–5] визначити сутність таких базових дефініцій, як самоврядування, муніципальне та публічне управління, місцеве самоврядування, а також здійснити аналіз етапів їх еволюції у світовій фінансовій думці. Зокрема, нами виділено європейську континентальну, англосаксонську та змішану концепції дослідження проблематики місцевого самоврядування, в рамках яких виокремлено низку теоретичних напрямів, що пояснюють засади становлення та розвитку місцевого самоврядування:

1) теорія вільної общини (громади), за якою місцеве самоврядування є автономною владою територіальної громади;

2) теорія федерації громад, яка проголошує громаду рівною з державою інституцією;

3) господарська теорія, яка пояснює виникнення місцевого самоврядування на основі необхідності ведення місцевого господарства;

4) громадська теорія, сутність якої полягає у висуненні на перший план недержавної природи функціонування місцевого самоврядування;

5) державницька теорія, яка розглядає органи місцевого самоврядування у підпорядкуванні державній владі;

6) теорія муніципального дуалізму, яка визнає незалежність місцевого самоврядування у лише внутрішніх справах місцевої громади та її господарства, а в політичній сфері підпорядковує його державним органам.

На основі проведеного історичного аналізу становлення місцевого самоврядування в Україні дамо власне авторське тлумачення сутності поняття «місцеве самоврядування» у специфічних умовах сьогодення та прийнятності відповідних теоретичних моделей. Отже, під місцевим самоврядуванням у сучасних українських умовах слід розуміти конституційно гарантоване право і забезпечену державою спроможність територіальної громади самостійно здійснювати управління своїми внутрішніми (включно з господарськими) справами, крім політичних.

Здійснено дослідження територіальної громади як інституційного суб'єкта фінансових відносин в рамках новітньої інституціональної теорії.

Грунтуючись на наданих визначеннях базових понять «інститут», «інституція», «інституціоналізація», «інституційне середовище та його структура» [6–12], визначили, що територіальна громада як інституційний суб'єкт фінансових відносин формується, розвивається та функціонує в рамках мікро- та макроінституційного середовища в контексті принципово нової моделі системи місцевого самоврядування загалом та місцевих фінансів зокрема з відповідною упорядкованою системою діяльності суб'єктів фінансових відносин, головним з яких сьогодні виступають територіальна громада та органи місцевого самоврядування, правовий статус яких закріплено в Конституції України, об'єктами є фінансові ресурси, що

мобілізуються, розподіляються та використовуються місцевими органами влади для виконання покладених на них функцій і завдань.

Виявлено такі характерні ознаки територіальної громади як інституційного суб'єкта фінансових відносин: фінансова відокремленість, фінансова персоніфікація, фінансова правосуб'єктність, що включає фінансову правоздатність і дієздатність.

Виокремлено такі види фінансових відносин територіальної громади як інституційного суб'єкта з іншими відповідними фінансово-економічними інститутами в рамках інституційного середовища.

1) В рамках макроінституційного середовища:

– державою, а саме інститутом державного бюджету у вигляді податкових платежів до бюджетів різних рівнів; відрахування до різних фондів державного, регіонального рівнів та фондів територіальної громади; фінансово-економічної підтримки; бюджетного фінансування; отримання/надання субвенцій; отримання/надання міжбюджетних трансфертів; надання економічних пільг; надання публічних благ та послуг;

– банківською системою (надання/отримання комунального кредиту, місцевих позик та їх обслуговування; розміщення коштів на депозитах).

2) В рамках мікроінституційного середовища:

– підприємницьким сектором (обслуговування господарських зв'язків; грошова винагорода працівникам; задоволення потреб ринку; реалізація соціальних та інфраструктурних проєктів; створення умов для розвитку підприємництва; залучення інвестиційного капіталу);

– регіональною фондовою біржою (лістинг облігацій місцевої позики);

– страховими компаніями;

– іншими територіальними громадами (організація на договірних засадах співробітництва з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених повноважень; здійснення спільних проєктів за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших не заборонених законодавством джерел, спрямованих на соціально-економічний, культурний розвиток територій; організація спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності з метою забезпечення ефективного використання ресурсів територіальних громад);

– членами суспільства (надання якісних та диференційованих послуг своїм жителям);

– задоволення суспільних потреб; розробка програми місцевого розвитку та фінансування інших заходів для всебічного покращення умов проживання жителів громади.

З метою оцінки ефективності сукупності визначених фінансових відносин територіальної громади як інституційного суб'єкта з іншими інститутами різних рівнів досліджено інститут трансакційних витрат, що виникають в процесі реалізації таких відносин. Дослідження сутності та структури цього інституту дало змогу виділити такі види трансакційних витрат в процесі функціонування територіальної громади як інституційного суб'єкта фінансових відносин: витрати складання й укладення контракту; витрати на продовження процесу складання й укладення контракту; витрати на дотримання умов контракту та забезпечення його виконання; інформаційні витрати; витрати масштабу; витрати опортуністичної поведінки;

витрати за напрямом виникнення трансакційних витрат, а саме ринкові, управлінські, політичні; суспільні чи публічні витрати.

Дослідження наукової парадигми фінансового потенціалу територіальних громад [13–24] дало змогу виділити підходи до визначення категорії «фінансовий потенціал», а саме результативний, системний, ресурсний, ресурсно-цільовий, процесно-ресурсний, структурний.

Обґрунтовано, що економічна сутність фінансового потенціалу територіальної громади визначається сукупністю чотирьох аспектів:

– фінансовий потенціал як здатність територіальної громади виробляти ресурсну базу для забезпечення виробничо-економічної діяльності, виконання соціальних завдань і забезпечення стійкості місцевого розвитку;

– фінансовий потенціал як сукупність наявних на території фінансових і грошових ресурсів, необхідних для підтримки стійкості економічної діяльності територіальної громади;

– фінансовий потенціал як результат економічних відносин територіальної громади;

– фінансовий потенціал як резерв, можливий до використання для захисту регіонального розвитку від впливу факторів ризику і невизначеності.

Запропоновано сукупність структурних компонентів щодо оцінювання фінансового потенціалу територіальної громади як цілісної економічної системи, зокрема оцінювання фінансового стану (поточна і прогнозна) територіальної громади; оцінювання вартості окремих складових (суб'єктів і об'єктів) територіальної громади як цілісної системи; оцінювання поточного стану й прогноз розвитку факторів внутрішнього та зовнішнього фінансового середовища; оцінювання якості управління фінансами територіальної громади (поточна і прогнозна); оцінювання фінансово-інвестиційного потенціалу територіальної громади.

Висновки. Таким чином, результатом процесів децентралізації як процесу інституційних трансформацій в рамках інституційної матриці є виникнення нового суспільного інституту, а саме інституту розвитку. За результатами дослідження до інститутів розвитку територіальної громади як інституційного суб'єкта фінансових відносин автором віднесено прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом; горизонтальне вирівнювання податкової спроможності; державна підтримка у вигляді субвенції на формування інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної формації; планування дохідної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад та реальних можливостей з її розширення; бюджетні стимули; встановлення власних обов'язкових процедур публічності та прозорості витрачання бюджетних коштів; формування та реалізація бюджетних програм об'єднаних територіальних громад; бюджети розвитку об'єднаних територіальних громад.

Запропоновано таке авторське тлумачення дефініції «фінансовий потенціал територіальної громади»: сукупність власних, залучених, фактично акумульованих та потенційно доступних фінансових ресурсів економічної системи територіальної громади і можливостей відповідної територіальної громади щодо їх ефективного використання з метою забезпечення операційної та інвестиційної діяльності та досягнення загальносистемних цілей в умовах нестабільності факторів зовнішнього середовища, а також взаємодії зазначених складових з метою забезпечення сталого розвитку певної території.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні. Київ, 2009. 608 с.
2. Батанов О. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування. Київ, 2001. 260 с.
3. Коваленко А. Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні. Київ, 2002. 464 с.
4. Демків Ю. Місцеві Ради: проблеми місцевого самоврядування і місцевого господарства. Львівська регіональна наук.-практ. конф.: тези доповідей та повідомлень. Львів, 1990. С. 11–13.
5. Кравченко В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права). Київ, 2001. 252 с.
6. Матвєєва О. Інституціоналізація фінансового забезпечення місцевого самоврядування в умовах децентралізації управління. Державне управління. 2012. № 2 (38). С. 10–16.
7. Михненко А. Інституціоналізація суспільного розвитку. Київ, 2011. 292 с.
8. Лисяк Л. Бюджетна політика в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України. Київ, 2009. 600 с.
9. Фоміцька Н. Інституціоналізація у процесі децентралізації влади. Теорія та практика державного управління. 2016. № 4 (55). С. 1–7.
10. Чуприна А. Інституційне середовище податкової служби: структура та чинники розвитку. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2011. Вип. 2. С. 156–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2011_2_17.
11. North D.C., Thomas R.P. The Rise of the Western World: A New Economic History. Cambridge, 1973. 355 p.
12. Schmoller G. Grundriss der Allgemeinen Volkswirtschaftslehre: 2 Bd. Bd. 1. Berlin: Duncker & Humblot, 1923. 235 p.
13. Боронос В. Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». 2011. № 2. С. 76–85.
14. Возняк Г. Фінансовий потенціал регіону та проблеми його оцінки. URL: http://www.gusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66671.doc.htm.
15. Волковський Є. Теоретичні підходи до визначення сутності та складу фінансового потенціалу міста. Фінанси, облік і аудит. 2010. № 15. С. 16–23.
16. Дем'янчук О. Складові фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2014. Вип. 25. С. 95–103.
17. Єрмошкіна О. Фінансовий потенціал регіонів в умовах вільного руху капіталу. Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. 2012. № 2 (28). С. 120–127.
18. Козоріз М. Концептуальні засади управління фінансовим потенціалом регіону. Економіст. 2011. № 5. С. 24–27.
19. Кунцевич В. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки. Актуальні проблеми економіки. 2004. № 7. С. 123–130.
20. Лук'яненко І., Височина А. Управління фінансовим потенціалом територіальних громад у контексті реалізації регіональної фінансової політики. Вісник Української академії банківської справи. 2014. № 2 (37). С. 98–101.
21. Свірський В. Проблеми структурування фінансового потенціалу держави. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2009_3/136.pdf.
22. Тимошенко О. Фінансовий потенціал як основа соціально-економічного розвитку територіальної громади. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2012. № 1 (13). С. 123–126.
23. Хістева О. Фінансовий потенціал регіону: теорія і практика. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Tiru/2012_34/Histeva.pdf.
24. Шумська С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки. Фінанси України. 2007. № 5. С. 55–64.

**ФИНАНСЫ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН:
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ**

Аннотация. В статье рассмотрены подходы к определению местного самоуправления, на базе чего предложено авторское толкование этой дефиниции с учетом современных условий децентрализации. Отдельно выделены вопросы институционального анализа строения современных территориальных общин. Представлена институциональная структура территориальной общины как субъекта финансовых отношений. Исследованы теоретические основы формирования финансового потенциала территориальных общин. Предоставлено авторское определение финансового потенциала территориальной общины.

Ключевые слова: децентрализация, территориально община, институциональная среда, трансакционные издержки, финансовый потенциал, компоненты финансового потенциала.

**FINANCES OF TERRITORIAL COMMUNITIES:
PECULIARITIES OF FORMATION IN MODERN CONDITIONS**

Summary. In the article approaches to the definition of “local self-government” are considered, on the basis of which an author’s interpretation of this definition is suggested taking into account the modern conditions of decentralization. Separately, the issues of institutional analysis of the structure of modern territorial communities are highlighted. The institutional structure of the territorial community as a subject of financial relations is presented. The theoretical bases of formation of financial potential of territorial communities are investigated. The author’s definition of the “financial potential of the territorial community” is provided.

Key words: decentralization, territorial community, institutional environment, transaction costs, financial potential, components of financial capacity.